

Jedra Boka

MJESEČNA PUBLIKACIJA POMORSKOG MUZEJA CRNE GORE
KOTOR

Vasko Lipovac i njegovo doba

Poštovani pretplatnici i korisnici, u ovom broju našeg biltena na stranama od 4 do 11 objavljujemo besjede **mr Jovana Martinovića** i **Radojke Abramović**, kustoskinje Pomorskog muzeja, na Okruglom stolu pod nazivom **Vasko Lipovac i njegovo doba**. Okrugli sto posvećen velikom bokeljsko-dalmatinskom slikaru, skulptoru i umjetniku održan je 10. juna u Palati Grgurina, posljednjeg dana održavanja izložbe Akademski slikar i skulptor Vasko Lipovac vraća se doma koju je vidjelo oko 15.000 ljudi. Besjede hrvatskog akademika **Tonka Maroevića**, doc. Ljubljanskog univerziteta **Tadeja Glažara**, splitskog književnika **Anta Tomića** i Vaskovog sina **Maria Lipovca** objavili smo u junskom broju *Jedara Boka*.

U PUNOJ DVORANI KINA BOKA PROMOVISAN I NAŠ PROJEKAT Film *Kotor za sva doba*

Na Dan državnosti, 13. jula, u punoj dvorani kotorskog kina **Boka** premijerno je prikazan promotivno-turistički film režisera **Dušana Vulekovića** - *Kotor za sva doba* - koji su zajednički realizovali Pomorski muzej Crne Gore, Turistička organizacija (TO) Kotora i Luka Kotor AD.

Film ima za cilj promociju i afirmaciju tradicije, vrijednosti i ljepote našeg drevnog grada, a njegova osmominutna projekcija izazvala je oduševljenje prisutnih. Prije projekcije filma intonirana je crnogorska himna, nakon čega su o filmu govorili direktor TO Kotor **Mirza Krčić**, gradonačelnica Kotora **Marija Čatović**, izvršni direktor Luke Kotor **Vasilije Kusovac** i direktorica Pomorskog muzeja **mr Mileva Pejaković Vujošević**.

(Nastavak na strani 2)

Veliki aplauz filmu nakon projekcije

Fotografija: D. Brdar

NA ŠKOLSKOM BRODU JADRAN 5. JUNA ODRŽANA

Dobrotvorna aukcija slika

Radojka Abramović, kustos Pomorskog muzeja, i komandant Mornarice Crne Gore Darko Vuković

Fotografija: D. Brdar

Na školskom brodu *Jadran* 5. jula je održana aukcija slika nastalih krajem maja i početkom juna na likovnoj koloniji na ovom brodu. Aukcija je izuzetno uspješna, sve slike su prodane, a prikupljeno je 5.650 eura, koje će biti uplaćene dnevnom Centru za djecu sa posebnim potrebama u Tivtu.

Najskuplje prodatu sliku uradio je tivatski slikar **Momčilo Macanović**, a kupila je Opština Tivat za 950 eura. Pomorski muzej u Kotoru je za učešće na ovoj aukciji u želji da doprinese njenom humanitarnom cilju izdvojio 200 eura ali sa tim iznosom nije uspio da konkuriše za kupovinu nijedne slike.

Perodnevna kolonija organizovana je u sklopu obilježavanja osam decenija *Jadrana*, a Momčilo Macanović, **Milanka Bajčetić**, **Ratka Radulović**, **Marina Jovanović**, **Hana Mirkov**, **Rade Vujačić**, **Vesna Radulović**, **Zoran Kruta**, **Milica Marković** i **Violeta Bolmanović** stvarali su nova djela inspirisani motivima mora i jedrenjaka.

Aukciju je otvorio komandant Mornarice kapetan bojnog broda **Darko Vuković**, a vrlo uvjerljivo vodila je **Radojka Abramović**, kustoskinja našeg muzeja. Aukcija je trajala tokom dvosatnog krstarenja *Jadrana* Bokom u prijatnoj atmosferi i druženju. Za sve prisutne na brodu je organizovan i koktel.

(Nastavak na strani 3)

Jedra Boke je mjesečna publikacija **Pomorskog muzeja Crne Gore u Kotoru**
 Jul 2013. godine

Direktor Pomorskog muzeja
 mr Mileva Pejaković Vujošević

Prijatelji i saradnici

Prof. dr Anton Sbutega
 Prof. dr Gracijela Čulić
 Prof. dr Milja Radulović
 mr Stevan Kordić
 Don Anton Belan
 Prof. dr Milenko Pasinović
 Antun Tomić
 Milan Sbutega
 Zoran Radimiri
 Željko Brguljan
 Petar Palavršić
 Radojka Janičijević
 Ilija Mlinarević
 Jelena Karadžić
 Slavko Dabinović
 Milica Vujović
 Smiljka Strunjaš

Jedra Boke sadržajno i tehnički oblikuje
 Drago Brdar

Pomorski muzej Crne Gore u Kotoru
 Trg Bokeljske Mornarice 391 Kotor, 82000
 Telefon: +382 (0) 32 304 720
 Fax: +382 (0) 32 325 883
 Website: www.museummaritimum.com
 e-mail: pom.muzej.dir@t-com.me

Pomorski muzej Crne Gore u Kotoru nastao je postepenim razvitkom prvobitne zbirke Bratovštine "Bokeljska mornarica", utemeljene oko 1880. godine, koja je od 1900. godine otvorena za javnost, a 1938. godine preuređena i otvorena na prvom spratu sadašnje muzejske zgrade, barokne palate plemićke porodice Grgurina iz početka XVIII vijeka, koja je od 1949-1952. godine kompletno restaurirana i adaptirana za potrebe Muzeja.

Misija Pomorskog muzeja Crne Gore u Kotoru je da čuva sjećanje naše zajednice na bogatu pomorsku istoriju Boke Kotorske, njeno izuzetno kulturno nasleđe kroz prikupljanje, čuvanje i predstavljanje naše bogate pomorske tradicije i kulturne baštine. Pomorstvo je u Kotoru počelo da se razvija za vrijeme srednjeg vijeka. Pomorski muzej sa dužnim poštovanjem čuva uspomene na te davne dane, na uspjehe slavni kotorskih moreplovaca, umjetnika, brodograditelja, zanatlija, državnika i diplomata, posrednika između istoka i zapada.

Pomorski muzej je institucija kulture
 Republike Crne Gore.

Za gradonačelnicu Kotora Mariju Čatović premijera filma je bila svojevrsan praznički poklon za Dan državnosti, koji će, kako je kazala, na pravi način afirmisati vrijednosti, tradiciju, bogatstvo i ljepotu Kotora i doprinijeti afirmaciji Kotora u turističkom i kulturnom pogledu.

Direktor TO Kotor Mirza Krčić je kazao da je grad dobio jedno kapitalno djelo.

Vjerujem da će film dobiti pozitivne kritike na brojnim festivalima na kojima ćemo ga kandidovati. Kotor za sva doba, je nastao kao plod jedne uspješne saradnje dvije gradske i državne institucije. Inače, na ovaj dan se obično sjeku vrpce i otvaraju neki kapitalni i objekti od značaja, a ovo u Kotoru danas je djelo od značaja, i za naš grad i za državu, kazao je Krčić

Izvršni direktor Luke Kotor Vasilije Kusovac je kazao da *kada otvorite krštenicu filma pisaaće da je rođen 13. jula tačno u podne, i to je referenca koja zadivljuje, koja daje dobre preduslove da bude uspješna.*

Druga je što je sudbinski vezana za Kotor, a čovjek ili djelo koje je sudbinski vezano za Kotor mora biti uspješno. I treća važna stvar je što se promocija dešava u trenutku kada naša kompanija obilježava 25 godina postojanja, kazao je Kusovac.

On je dodao da će uraditi sve da film obiđe svijet što prije, te da će već narednih dana preko kotorskih pomoraca, pilota, agenata, učiniti da film bude u Singapuru, Šangaju, Parizu, Londonu..

Direktorka Pomorskog muzeja mr Mileva Pejaković Vujošević je poželjela filmu sretno isplovljavanje iz matične luke, UNESCO-ovog Kotora, da doplovi do svih kulturnih i turističkih destinacija, i da pokažemo i dokažemo da smo već odavno u Evropi i dalje.

Film je pokazao da zajedno možemo da gradimo piramidu, a u toj piramidi se nalaze turizam, pomorstvo i kultura, kazala je mr Pejaković Vujošević.

Vuleković se zahvalio ljudima koji su prije godinu dana kada je počelo da se radi na filmu imali sluha da prepoznaju potrebu za jednim ovakvim ostvarenjem.

Sa ovim filmom smo ušli u rang festivalskih filmova koje produciraju cijele nacionalne organizacije ili gradovi koji su po veličini i ekonomskoj moći daleko iznad nas, kazao je Vuleković.

FOTOGRAFIJE: Intoniranje državne himne crne Gore u sali Kina Boka; Promotivna projekcija osmominutnog filma *Kotor za sva doba*; Besjeda režisera Dušana Vulekovića dok za stolom sjede mr Mileva Pejaković Vujošević, Marija Čatović, Vasilije Kusovac i Mirza Krčić

Fotografije: D. Brdar

NA TERASI POMORSKOG MUZEJA 2. JUNA ODRŽAN

Koncert flautistkinje Ivanke Muhadinovic

U programskom sklopu IV Festivalu gudača u Kotoru u utorak 2. jula je na terasi Palate Grgurina održan koncert mlade flautistkinje **Ivanke Muhadinović** koju je na kalviru pratio poznati ukrajinski pijanista **Aleksej Molčanov**. Koncert je počeo u 21 sat a terasa Pomorskog muzeja bila je mala da primi sve ljubitelje klasične muzike.

Fotografija: D. Brdar

Događaji

U biblioteci Pomorskog muzeja 18. jula je održan sastanak na kome smo ocijenili tok priprema za održavanje izložbe za-vjetnih pločica. Ovu izložbu organizujemo zajedno sa Katorskom biskupijom i Centrom za kulturu grada Krka. Izložba se održava početkom oktobra u tom hrvatskom gradu, povodom 442 godine od poznate Lepantske bitke. Precizirali smo kako će se donijeti eksponati sa *Gospa od Škrpjela, Bogorodičinog hrama* na Prčanju, župnih crkava *Sveti Marije* u Stoli-vu i *Svetog Mateja* u Dobroti. Odradili smo ko će očistiti eksponate i koju vrstu platna kao podloge treba nabaviti. U nastavku sastanka obavili smo i dogovor u vezi pripreme izložbe *Bitve, tiraduri i mandračić* koju ćemo otvoriti u našem muzeju 21. novembra na dan grada Kotor. Dogovorili smo se i da naša kustoskinja **Radojka Abramović** organizuje izložbu pod nazivom *Prijatelji u Boki Kotorskoj*. Sa predstavnicima vojske Crne Gore 30. jula održali smo sastanak oko održavanja izložbe u tivatskom *Porto Montenegro* povodom 80-te godišnjice školskog broda *Jadran*.

Na terasi Pomorskog muzeja 12. jula od 10 sati održana je konferencija za novinare na kojoj su organizatori **Kotor Arta** najavili početak te manifestacije. Jedan od učesnika ovog skupa bio je proslavljeni jugoslovenski i hrvatski pijanista **Ivo Pogorelić** (drugi s lijeva na fotografiji). Njegovim izvođenjem Šopenovog Koncerta za klavir i orkestar br. 2 u f-molu, u pratnji Crnogorskog simfonijskog orkestra, pod dirigentskom upravom **Borjana Caneva** iz Makedonije, 13. jula je počelo 12. izdanje manifestacije *Don Brankovi dani muzike*, posvećene 200. godišnjici rođenja **Petra Drugog Petrovića Njegoša**. Na istom mjestu 18. jula u 10 sati održana je konferencija za štampu povodom predstave **Paola Madelija - Njegoš i ja**. Na terasi Muzeja 30. jula održana je još jedna konferencija za novinare na kojoj je za 1. avgust najavljeno premijerno izvođenje autorskog projekta **Lidije Dedović**, drame - *San na Božić*, iz programa **Kotor art Teatra**.

Posjete

Pomorski muzej u Kotoru 1. jula je posjetila delegacija Ministarstva odbrane Slovenija na čelu sa ministrom **Romanom Jakičem**. U Muzeju je 7. jula iz Slovenije boravilo 34 đaka u okviru svoje školske ekscurzije. Oko 10 sati 16. jula u Palati Grgurina bila su četiri pripadnika Malteškog viteškog reda. Oni su u Muzej došli posredovanjem austrijske ambasade u Crnoj Gori. Vodič kroz Muzej bio im je Tomislav Bonić. 29. jula zabilježena je posjeta delegacije Uprave za bezbednost Makedonije.

Dobrotvorna aukcija slika

(Nastavak sa strane 1)

FOTOGRAFIJE: Pripreme za održavanje aukcije čim je *Jadran* isplovio sa Pina. Za to vreme su direktorica našeg muzeja mr Mileva Pejaković Vujošević i kustoskinja Jelena Karadžić strpljivo čekale na palubi Jadrana. Zabilježili smo i aukciju najskuplje plaćene slike (*Momčila Macanovića*), te grupno fotografisanje kupaca sa otkupljenim djelima.

Fotografije: D. Brdar

Vasko Lipovac i njegovo doba

(Nastavak iz prošlog broja)

Fotografija: D. Brdar

Okrugli sto Vasko Lipovac i njegovo doba, održan 10 juna, iz perspektive Vaskovih malih figura

Besjeda mr JOVANA MARTINOVIĆA

Akademijski slikar i vajar **Vasko Lipovac** rođen je 19. juna 1931. godine u Kotoru kao najmlađi od petoro djece u izuzetno skladnoj porodici **Antice** i **Spasoja Lipovca**. Odrastao je u njihovoj velikoj kući u Škaljarima u koju se ulazilo kao u hram umjetnosti, u lijepom finelu od crnog drveta sa intarzijama sedefa u stilu *Napoleon Treći*, u bogatoj porodičnoj biblioteci, uz slike i skulpture velikana jugoslovenskog kista i dlijeta iz perioda između dva rata, u prostoru u kome je istovremeno vladala svečana i razdragana atmosfera, što je plijenila svakoga ko bi prestupio taj prag.

Moja prva sjećanja na ovog preminulog velikana, jednog od najvećih likovnih umjetnika kojeg su iznjedrili ovi prostori, a istovremeno i donedavno najvećeg živućeg likovnog stvaraoca u susjednoj Republici Hrvatskoj, sežu u daleka vremena prije 60 godina, u tmurne i siromaške poslijeratne dane 1946. i 1947. godine, kada sam kao mršavi, kratko ošišani dječak krenuo u I razred stroge i nadaleko čvene kotorske Više realne gimnazije, idući u vojničkim cokulama – cvekaricama iz Škaljara preko starog mosta na Gurdiću do zgrade Gimnazije, sadašnjeg Turističkog fakulteta. Ponekad smo mi mlađi smjeli da budemo sa grupom starijih dječaka, među kojima se svojom tihom nenametljivošću i iskrenom srdačnošću isticao jedan omanji, mirni petnaestogodišnjak, naš Vasko. On je, hodajući kao u zanosu, uvijek unutrašnjim očima svoje duše

osmatrao kotorske ulice i fasade, upijajući svim porama onu ljepotu i toplotu koju su isijavali i zračili kameni zidovi, okviri portala, grbovi, konzole i balustrade balkona, svi oni detalji koji su kasnije našli svoje dostojne odjeke na njegovim platnima. U Gimnaziji pak sve nas je napajao pravim vatrometom blještavih, snažnih boja naš vječno mladi, stari profesor crtanja **Mato Đuranić**, najsajjniji kolorista svoga doba. Pored Gimnazije bila je Katedrala sa svojim mis-

tičnim bogatstvom srebrnih i zlatnih relikvijara, slika starih majstora, sa svojom srebrnom palom i, iznad svega, sa rasokošnom kamenom čipkom oltarskog baldahina – ciborija, na čijoj je prvoj skulpturiranoj gredi neki, nažalost nepoznati, majstor XIV vijeka na do tada neviđen, nadahnuti način islesao legendu o čudima kotorskog zaštitnika Svetog Tripuna. Likovi ovoga friza su najveći domet klesarskog umijeća zrele romanike i rane gotike iz vajarske škole koju je predvodio **Fra Vita Kotoranin**, graditelj Visokih Dečana, to su smanjene, skraćene, zdepaste figure rimskih legionara, frigijskih velikaša i trgovaca, njihovih slugu i robova nad kojima je Sveti Tripun izvodio čin iscjeljenja i istjerivanja zlih duhova. I upravo su ti zdepasti, glavati i rukati likovi predstavljali najsnažniji izvor Vaskove inspiracije u skulpturi, oni su prisutni i prepoznatljivi na svim Vaskovim djelima u Kotoru: na bronzanim vratima katedralne crkve *Svete Marije od rijeke* ili **Blažene Ozane**, na šest reljefa u ulaznom holu Palate Grgurina, odnosno, Pomorskog

muzeja Crne Gore, kao i na najkompleksnijem djelu od svih, na reljefima u ulaznom holu Doma kulture na kojima je prikazana istorija Kotora i Boke, istorija ispričana iskrenim i čistim, reklo bi se – naivnim dječjim jezikom jedne velike duše.

Ali, da bi se došlo do te iskonske spontanosti trebalo je da prođe dosta muka, trpljenja i odricanja. Ponovo smo se sreli u Zagrebu, u jesen 1954. godine, kad sam ja tek došao na studije, a Vasko bio pred završetkom Akademije i u pripremama za specijalku kod velikog hrvatskog slikara **Krsta Hegedušića**. I ne samo sreli, već i pripadali istoj maloj koloniji Kotorana koja je preživljavala u okolini Britanskog trga, u Radničkom dolu i Buconjićevoj ulici. Vasko je po čitave dane bio na Akademiji, a ja sam u pauzama predavanja čuvao djecu naših sestara, koja bi jedva dočekala da svrnem pogled pa da se izmažu njegovim bojama kao Indijanci. Za zajednički objed se donosila hrana iz menze, dijelio se među nama i posljednji dinar, pozajmljivale se košulje kad se išlo na sudare s curama, pjevalo uz pratnju gitare na proljetnim izletima u Zelengaj ili Pantovčak - divna vremena sazrijevanja.

Druženje se nastavljalo i po povratku u Kotor na ljetnje ferije. Vasko je već tada od velikana kulturne misli **don Nika Lukovića** dobio narudžbinu da za don Nikov *Bogorodičin hram* na Prčanju izradi jednu pomalo neopravdano zaboravljenu fresku, *Hristovo Raspeće sa Bogorodicom i Marijom Magdaleonom*. Skicu je radio u jednoj radionici u krugu nekadašnje Srednje pomorske škole, tamo gdje je sada Robna kuća *Kamelijska*, a sliku direktno na zidu desnog bočnog oltara *Bogorodičinog hrama*, pored predivne Milunovićeve freske *Blažene Ozane*, pa se tako pridružio plejadi najvećih umjetnika ondašnje Jugoslavije u don Nikovoj zbirci, stao je uz bok **Meštrovića, Rosandića, Prijića**, da navedem samo neke. Već je na ovoj slici počeo da se nazire onaj njegov karakteristični način pročišćavanja i sublimiranja likova, pretvaranja lica figura u ovale sa začuđenim očima, sažimanja tijela u mirne geometrijske forme, sve ono što je kasnije postalo osnovna značajka njegovog umjetničkog izraza. Kasnije su došle na red ženidbe, djeca, Vasko se stalno nastanio u Splitu, ali je uvijek čuvao onu nevidljivu pupčanu vrpцу povezanosti sa Kotorom, uvijek mu se rado vraćao. Pred kraj 60-tih godina sada već prošlog vijeka, u jednom prostoru na uglu kod česme *Karampana* otvorio je *Malu galeriju* u kojoj smo po čitava ljeta sjedili u društvu dobro obrađenih drvenih paralelopipeda na kojima je njegova neiscrpna mašta ostvarivala nebrojene varijante mornara, ribara, nevjesta, gundurica, nikad jedne ni blizu slične drugima ali uvijek prepoznatljive, prisne, pune one posebne topline i iskrenosti koja je Vaska uvijek krasila i izdvajala od drugih. Za jednu od velikih slika mornara ja sam u pljosnatoj boci travarice izradio model broda, koga je ovaj držao u rukama, a kada je vidio tu sliku, pjevač **Arsen Dedić** dobio je inspi-

raciju da napiše knjigu pjesama **Brod u boci**. Mnoge druge slike nadahnute Kotorom, kao što su bile *Sveti Luka, Kula od sata* i druge, otišle su u svijet i ne zna im se sudbina. Kada je uz sada srušeni stari hotel *Fjord* na bivšem Banju prigradeno južno krilo uz rijeku Škurdu, Vasko je dobio poziv da ukrasi njegov bar u prizemlju, a tada smo čitavo ljeto išli oprljenih obrva i brada pošto je zamišljene predivne emajlirane bakarne leptire, koji su bili aplicirani na oplatu presvučenu zlatnim listićima, trebalo ispeći u staroj Livnici na 900 stepeni vreline; nažalost, kada je stari *Fjord* poslije zemljotresa 1979. godine srušen, svi ti leptiri i oslikane figure na drvenim pozlaćenim trupcima netragom su nestali, uspio sam da spasim samo jednoga.

U vrijeme poslijepotresne obnove Kotora, Vasko se na najbolji mogući način odužio svom rodnom gradu izvjavši pomenuta bronzana vrata na crkvi *Blažene Ozane*, reljefni friz u Centru za kulturu i reljefe u Pomorskom muzeju, radeći u bronzi tople priče iz života u svom osebnom, iskrenom stilu. Neposredno pred onaj besmisleni bratoubilački rat, koji nas je fizički razdvojio, prenijeli smo krijučke u Italiju veličanstvenu skulpturu *Svetog Jeronima* u karakterističnom šeširu, sa prevodom Biblije i modelom crkve u rukama, da bude postavljena u crkvi istoimenog sveca u Rimu, pored *Scuola Dalmata di San Girolamo*, i to je bio moj posljednji susret sa Vaskom.

A sada ga nema više među nama. Obično se za one koji odu na put bez povratka kaže da su ostavili za sobom prazninu. Kod velikog čovjeka i umjetnika Vaska Lipovca to nije slučaj – baš naprotiv, on nam je svima ostavio ogromno, neizmjereno bogatstvo svoje neprevaziđene umjetnosti za užitek našim očima i smirenje našim dušama, ostavio je za sobom plimu životne radosti, opuštenosti, ostavio je neizbrisivi osjećaj toplote i sreće koja zrači iz svakog njegovog djela i iz cjelokupnog opusa. Zato svi treba da smo ponosni što smo živjeli u njegovom vremenu, što smo imali čast da se nazovemo njegovim prijateljima i poštovaocima.

Neka je vječna slava najvećem kotorskom i bokeljskom umjetniku Vasku Lipovcu, velikanu kista i dlijeta, pjesniku najintimnijih izliva životne radosti.

Supruga Vaska Lipovca Milena (desno) i sin Ranko (desno)

Besjeda Radojke Abramović iz perspektive Vaskovog veslača

Fotografije: D. Brdar

Besjeda kustosa Pomorskog muzeja RADOJKE ABRAMOVIĆ

Dame i gospodo, poštovani prijatelji muzeja i ljubitelji likovnog opusa Vaska Lipovca, poštovana porodico Lipovac,

Želim da Vam kao predstavnik svoje kuće poželim toplu dobrodošlicu, kao i našim uvažanim gostima koji su sa ovoliko nadahnuća i topline govorili o djelu i ličnosti jednog od najvećih crnogorskih i hrvatskih likovnih stvaraoca novijeg doba Vaska Lipovca. On je u ovo lijepo uskoro ljetnje predvečerje večeras ovdje sa nama i to je sigurno, njegov duh i djelo lebde negdje između ovih riječi, on je prisutan za vječnost tu u neposrednoj blizini, na reljefima u predvorju ove stare kamene palate uz koju ruku pod ruku hodaju vjekovi.

Vasko Lipovac jedan je od rijetkih likovnih stvaraoca koji je u svom ovozemaljskom životu proživio prošlost svog rodnog kraja, njegovog užeg zavičaja, Boke Kotorske, duhovno, ambientalno, antropološki, cijelim bićem živio proživio sadašnji trenutak i ne samo znatiželjno zavirio, već i shvatio budućnost, materijalizujući sve to svojim umjetničkim stvaralaštvom. Zato je Vasko Lipovac ostao opštevreemenski slikar i iznad svega skulptor koji je svoje snažno stvaralačko nadahnuće crpio na izvorištu svih kasnijih nadahnuća, u Boki, gdje je ispijajući radnu energiju iz četiri osnovna elementa prepoznatljiva u ovom gradu još od srednjeg vijeka i po vještij ljudskoj ruci koja ih je uobličavala i davala im svoj pečat, kamena, drva, željeza, prikazao ponajviše u bronzi i drvu, ljude, događaje, atmosferu, eksterijerno i enterijerno: more i stijenje, stamena kamena zdanja, željezo i plemenite metale koji su se kalili u kovačkim radionicama Kotora, vlagu, crvotočinu, strah, grč borbe, prirodne stihije, radnu atmosferu, duhovnost koja se graniči sa bolom, pobožnost, a sve ove likovne predstave, zaodjenuo ljudskim, materijalnim, nekad ironično, često patetično, uvijek sa jednom njemu osobenom pozom, snažnom energijom koja zrači iz svih likovnih motiva spontano, prirodno, sa vitalnim nabojem, dakle svim onim što se naziva život. Pa i taj ovozemaljski svakodnevniji ljudski život znao je osvježiti po kojim naivno slikanim ili izvajanim oblačkom koji se nadvio tu nad nama, poput naivnog djetinjeg oblačka ili sunca iz blokova osnovaca i tu pokazao da u tom hodu vremena koji se broji vjekovima u svim tim ljudima od najvišeg društvenog ranga pomorskih privrednika, donatora, mislilaca, duhovnika, do najskromnijih ribara i sinjorina stoji šćućureno u nekom pregratku srca - samo dijete.

Večeras mi je pripala čast a uz to imam izrazito lično zadovoljstvo da kažem nešto više o umjetničkim djelima Vaska Lipovca koja se nalaze na području Boke Kotorske u Kotoru - Pomorskom muzeju Crne Gore, Centru za kulturu, Crkvi Sv. Marije Koledate u narodu poznatoj kao crkva Blažene Ozane, crkvi Sv. Dujma u Škaljarima, Bogorodičinom hramu na Prčanju, kao i po brojnim privatnim zbirkama u vlasništvu porodice, prijatelja i brojnih ljubitelja njegovog umjetničkog stvaralaštva. Istina je, nažalost, da se Vasku Lipovcu rodni Kotor i pored snažnog likovnog opusa koji je ostavio svom gradu nije za života dostojno odužio, ali kao što to obično biva, u trenutku kada se završio njegov ovozemaljski život, a duša odlepršala u zvjezdano savezđe talentovanih i vrijednih stvaralaca, dio te zvjezdane prašine spustio se na njegova djela i ona nastavljaju njegovu misiju na zemlji, svojom ljepotom i trajan-

jem... i ovo trajanje oličeno je upravo i u ovom trenutku. Ovom prilikom pomenuću da su za života Vaska Lipovca posljednje izložbe ovog autora u Boki Kotorskoj bile izložba u *Pomirbenoj dvorani na Gospi od Škrpjela* pred Perastom 1990. godine i galeriji ljetnikovca *Buća* u Tivtu 12. maja 2003. pod nazivom *Mediteranom* zajedno sa skulptorom, slikarom i grafičarom, takođe izrazitog mediteranskog senzibiliteta, **Josipom Diminićem**.

Slikar i skulptor Vasko Lipovac rođen je u Kotoru 1931. godine. Vaspitavan u intelektualnom duhu, u brojnoj porodici koja je njegovala ljubav prema umjetnosti, okom djeteta spazio je draž lijepog na djelima umjetnika koja su krasila njihovu kuću u Škaljarima. Uz veliku podršku svoje porodice završio je Akademiju primjenjenih umjetnosti u Zagrebu 1955. godine u klasi profesora **Koste Angeli Radovanija**, a od 1955. do 1959. godine bio je saradnik majstorske radionice **Krsta Hegedušića**. Moguće je da je mladi Vasko naslijedio od majke porijeklom Francuskinje **Antice Lui** umjetnički senzibilitet, ali ga je njegov otac **Spasoje Lipovac**, veliki ljubitelj likovnog stvaranja koji se družio sa poznatim umjetnicima svog vremena, kao veoma talentovanog mladića, usmjerio ka likovnom stvaranju. Ne smije se izostaviti ni veliki uticaj likovnog pedagoga **Mata Đuranovića** koji je bio Vaskov profesor u kotorskoj gimnaziji, a koji je kao izuzetan kolorista i strasni zaljubljenik bokeljskog pejzaža ostavio nezaboravan uticaj na Lipovčev dalji stvaralački rad. Za vrijeme svoje izuzetno plodne umjetničke karijere Vasko Lipovac učestvovao je na stotinu veoma zapaženih izložbi kod nas i u svijetu, oko dvije stotine kolektivnih izložbi, što je svakako doprinijelo brojnim priznanjima iskazanih autoru. Na našim prostorima bio je dobitnik nagrada Cetinskog i Hercegovskog salona. O umjetničkom radu, dilemama i vječitom traženju sebe nastojeći da postigne u likovnim djelima otjelotvorenje svojih umjetničkih zamisli, najbolje je rečeno iz pera uglednih hrvatskih autora, a ponajviše u Lipovčevoj monografiji čiji je autor ugledni hrvatski istoričar umjetnosti **Ive Šimat Banov**.

Pomorski muzej Crne Gore povezan je sa likovnim stvaralaštvom Vaska Lipovca već od njegovih ranih studentskih dana. Naslikao je prema originalima sa Prčanja za potrebe muzeja, neposredno poslije njegovog otvaranja, portret kapetana **Iva Vizina** kao i sliku Vizinovog brigantina **Splendido**, eksponate koji i danas izloženi u centralnoj sali drugog sprata veličaju podvig slavnog prčanskog kapetana. Jedna od prvih samostalnih izložbi Vaska Lipovca bila je u Pomorskom muzeju Crne Gore 1966. godine, a na pjaceti kod česme *Karampana* u neposrednoj blizini muzejske zgrade Vasko Lipovac otvorio je krajem šezdesetih godina, po svom ukusu, jednu toplu, Malu galeriju koja je bila mjesto okupljanja njegovih brojnih prijatelja, ljudi iz svijeta umjetnosti, ali i mnogih koji su ga poštovali kao čovjeka iskrene, tople duše i velikog likovnog stvaraoca. Međutim, najbitnije je da naš muzej baštini jednu izuzetnu likovnu cjelinu na koju smo veoma ponosni. To su impozantni reljefi u bronzi dimenzija 1,20 x 1,20m na kojima su predstavljene najistaknutije ličnosti i najdramatičniji događaji slavne i burne istorije Boke Kotorske. Zalaganjem **mr Jovana Martinovića** reljefi u bronzi urađeni su za ulazni hol Pomorskog muzeja neposredno poslije zemljotresa 1979. godine. Nadahnut

prema svom, u zemljotresu postradalom gradu, Lipovac nalazi inspiraciju za svoj rad vjekovima unazad. Ispričao je šest zasebnih priča koje su ujedno i uvod u razgledanje ostalih muzejskih zbirki.

Snažne, kompaktne figure 12 istaknutih ličnosti bokeljske prošlosti ozbiljnih, mrkih lica odišu čvrstinom, strogoćom, pokretačkim duhom. Čvrsto se držeći njihovih portretskih karakteristika, odijela, kose, brade i brkova, žaboa i okovratnika, po modi vremena, ova likovna cjelina je svojevrsni vremeplov burnih događanja u našem okruženju.

Opsada grada Kotora od strane zloglasnog turskog pirata Hajrudina Barbarose odaje atmosferu straha, iščekivanje pred Barbarosinom opsadom, muk pred mogućom ratnom operacijom, snažno je izražena geometrijski savršeno dorađenim bedemima koji prekrivaju živu akciju pred borbu, komešanje i naoružavanje vojske i molitve upućene Bogu za spasenje grada. Barbarosa posmatra grad vidno uznemiren, a tursko jedrilje uglačano i izbočeno kao kontrast izbrzdanom kamenju i moru odaje futurističko viđenje drevnog događaja.

Na reljefu sa prikazom Lepantske bitke iz 1571. godine u prvom planu je žestoka borba između Bokelja i Turaka, simbolična snaga otpora prikazana je borbom prsa u prsa zaraćenih strana na sredini morske pučine pod slomljenim, dijagonalno ukrštenim jedrima kotorske galije Sv. Tripuna, a tursko i bokeljsko jedrilje natkriljuje događaj poput nemirnih oblaka koji plove nebom.

Kotorska katedrala tragična i napukla u zemljotresu iz 1667. godine, poput ranjene nevjeste bez nevjestinskog vela, ostala je bez svog pokrova, vitkih romaničkih zvonika, a pod njom su strašne slike srušenih ulomaka kotorske katedrale, gomile kamenja sa susjedne Biskupije, napukline palate Drago, a još strašnije su scene pogibije, straha i molitvi upućenih nebu, jer su građani Kotora mislili da je udar ove strašne prirodne stihije božja kazna.

U ušću rijeke Škurde, prikazana je radna atmosfera kotorskog brodogradilišta. Poslije krvavih ratnih slika, opsada i zemljotresa napokon imamo smirenu radnu atmosferu i već je gotov trup broda sa katarkom. Umjetnik je, koristeći se arhivskim podacima brodogradilište tačno locirao, a bez sumnje je i to da je koristeći gotovo istu poziciju gradskih bedema pri prikazu Barbarosine opsade Kotora Lipovac bio lično fasciniran ljepotom gradskih fortifikacija upravo ove, sjeveroistočne strane.

Strogo lice i figura u poprsju slavnog kapetana Iva Vizina sa Prčanja, koji je oplovio svijet od 1852-1859. godine, kontrast je veselom prikazu jedrenjaka sa jarbolom koji vijori na i razdraganim oblacima.

Reljefi u ulaznom holu Pomorskog muzeja u Kotoru izraz su opštევremenskog, na njima je prisutna prošlost, izraženi savremenim likovnim jezikom vraćaju nas u sadašnjost, a jednom sasvim modernom futurističkom notom blaga su naznaka budućeg. Lipovčeva likovna spontanost na ovim reljefima, kao

uostalom i na ostalim likovnim djelima, nije plod puke naivnosti, već umjetničkog pročišćenja do koga dolaze samo oni veliki umjetnici mukotrpnim radom, odbacujući postepeno sve suvišno da bi došli do suštinskog ispoljavanja svog unutrašnjog bića kroz proces umjetničkog stvaranja.

Bronzani reljefi u Centru za kulturu, 24 ploče, dimenzija 40 x 40 cm u uvećanoj dimenziji nalik na votivne pločice bokeljskih hramova, nižu se tematski isprepletano kako bi postigle estetski sklad sa razbacanim motivima koji ukazuju na važne teme iz pomorske prošlosti, umjetnosti i istorijskih događanja u drevnom Kotoru. Za ovu impozantnu cjelinu Lipovcu su svakako poslužila djela srednjovjekovnih zlatara, majstora oltarske pale, jedinstvenog srebrno pozlaćenog ikonostasa na ovim prostorima, u kotorskoj katedrali, brojni srebrni i srebrno pozlaćeni predmeti Relikvijara Sv. Tripuna, prčanski antependij sastavljen takođe od brojnih ex voto ploča. Tretirajući umjetnost Kotora, grada muzeja romano-gotske i renesansno-barokne arhitekture obratio je posebnu pažnju na monumentalnu romaničku arhitekturu grada, zatim na nadaleko poznate kotorske zlatare, štampare i kovače.

Na tri reljefa prikazao je poznate romaničke građevine katedralu Svetog Tripuna sa siluetom brijega Svetog Ivana u pozadini i malom crkvicom Gospe od Zdravlja po sredini, lijevo sa mladim Tripunom prikazanim sa oreolom i palmom mučenika, crkvu Svetog Luke prikazanu sa bočne, lijeve, apsidalne strane, kao i **Fra Vitu Kotoranina** malog brata franjevca koji kleše jedan skulptorski rad pred svojim monumentalnim djelom,

Bronzani reljefi Vaska Lipovca u Centru za Kulturu u Kotoru

crkvom manastira Dečani. Ne čudi to što Lipovca privlači romanika kao jedan od najmonumentalnijih stilova srednjeg vijeka, jer zapravo čitavo njegovo skulptorsko djelo odiše romaničkom voluminoznošću i uprošćenošću oblika, pa ipak ta njegova punoća i deperson-

alizacija likova, ukoliko se oni ne odnose na određene važne, portretski poznate ličnosti odaje savremenu notu, neku naivnu veselost pomiješanu sa dozom sentimentalnosti.

Darovit i veoma predan radnik Lipovac se rado prihvatao motiva kreativne, radne atmosfere, zlatara sa bistom, relikvijarom Sv. Silvestra poručenom 1367. godine, arhivski poznatim ličnostima **Melšom** i **Radoslavom**, od kojih je jedan od njih prikazan u nabranjoj tunici.

Kotorski štampari prikazani su u radu pored prese, jer, poznato je, da su upravo kotorski štampari proslavili u Veneciji brojnim inkunabulama, rodni Kotor, među najstarijim, svjetski poznatim štamparima, navedimo za primjer **Andriju Paltašića** koji je do 1500. godine odštampao u Veneciji oko 40 štamparskih djela. Na reljefu su u radnoj, ali smirenoj, toploj atmosferi prikazana dva slovoslagača u radu pored prese. Lipovac je prikazao i brojne druge umjetničke zanate, klesare sa detaljem kotorskog ciborijuma, kovački esnaf sa centralnim motivom Novakom kovačem, koji prema legendi kuje sablju **Kraljeviću Marku**.

Od sedam istorijskih tema jedna se tiče, za Kotor veoma važnog, ekonomskog faktora u srednjem vijeku, karavanske...

(**nastavak sa prethodne strane**) ...trgovine. Simbolično, jedrenjak pristaje uz sam kameni uspon, gromade Lovčena, odakle se usjećenim liticama i visokim klancima kreću konjske zaprege, trgovci i pratioci karavana.

Kotorska apoteka, arhivski poznata od 1326. godine prikazana je sa amblemom u gornjem, desnom uglu i apotekarom pored apotekarske vage i staklene, starinske posude koji u velikom avanu mrvi ljekovito bilje.

Sjednica Centralne komisije za ujedinjenje Crne Gore i Boke Kotorske održana 29. oktobra 1813. godine, sa po 9 članova iz Crne Gore i Boke pod predsjedništvom vladike **Petra I Petrovića** prikazana je oko uzdužnog stola, gdje su predstavnici Bokelja u bokeljskim nošnjama, a Crnogorci prepoznatljivi po crnogorskim kapama.

Don Niko Luković prikazan je portretski autentično. Dopojava figura sveštenika sa knjigom u ruci postavljena je ispred Bogorodičinog hrama na Prčanju, za čiju je zbirku savremenih umjetničkih djela jednako zaslužan, kao i za čuvanje uspomena na slavnu i bogatu prošlost Prčanja.

Oslobođenje Kotora 21. novembra 1944. godine umjetnik prikazuje čitavom rijekom oslobodilaca koji ulazeći kroz glavna gradska vrata nadiru među zidine Starog grada.

Slike postradalog gradskog trga u zemljotresu 15. aprila 1979. godine potresle su čitav svijet. Lipovac je vrlo autentično prikazao rušenje Kneževe palate, gradske vijećnice, ranije Francuskog pozorišta, prikazujući strahovitu sliku ove prirodne stihije.

Prikazom Njegoševog mauzoleja na Lovčenu dao je specifičnu skulptorsku odu dvojici velikana, vladici i pjesniku **Petru II Petroviću Njegošu** i jednom od najvećih skulptora ovih prostora **Ivanu Meštroviću**.

Pomorstvo izraženo sa devet tema karakterišu Lipovčevi omiljeni motivi jedrenjaka, ilirske liburne, ratnog broda na vesla među stilizovanim oblacima i *galeona* koji ploveći blago uzburkanom pučinom, veselo širi jedra.

Kolo bokeljske mornarice, kao simbol vjekovnog trajanja ove prastare formacije, ali i pomorstva kao okosnice egzistencije i ekonomskog razvitka Boke, prikazano je sa svega pet igrača koji čvrsto se držeći za ruke ukazuju na bratsku solidarnost drevne bratovštine.

Koristeći se bakrorezom priloženim herojskom spjevu **Šambek satarisan božjom desnicom don Ivana Antuna Nenadića**, prikazao je dvije faze bitke **braće Ivanovića** protiv gusara pod Pirejom, nesrazmjer dobrotske *tartane* i moćnog turskog šambeka, a zatim Dobročane osokoljene smrću **Reisa Hadži Ibrahim** u žestokoj, pobjedonosnoj borbi.

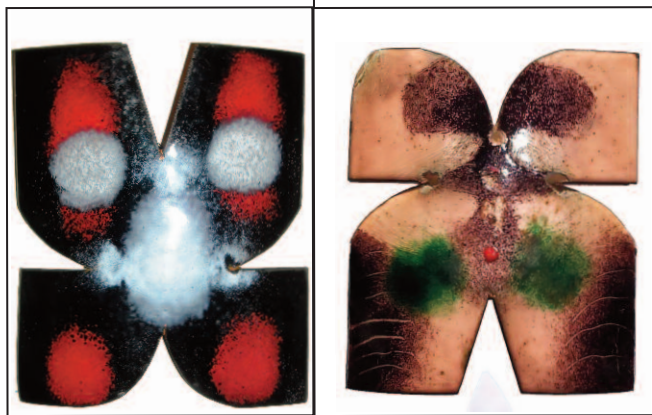
Škola **Marka Martinovića** vjeran je odraz platna koje se nalazi u Muzeju grada Perasta. Marko Martinović podučava ruske pitomce *pomorski nauk i vladanje* pokazujući na globus za stolom, okružen ruskim boljarima.

Za portret malteškog viteza **Petra Želalića** Vasko Lipovac je koristio originalni barokni portret proslavljenog junaka iz Pomorskog muzeja Crne Gore. Poslije osmogodišnjeg ropstva na ozloglašenom turskom brodu **Velika Sultanija** ili **Kruna otoman-**

ska Petar Želalić uspio je, poslije junačkog odrobljavanja, da izuzetnom vještinom i diplomatskom sposobnošću isposluje za svoje saborce i sebe kod **Velikog Meštra Malteškog** reda adekvatne nagrade, postane *Malteški Vitez* i pridobije slavu jednog od najvećih junaka Boke Kotorske.

Kapetan Ivo Vizin iz Prčanja koji je od 1852-1859. godine oplovio svijet kao prvi Južni Sloven prikazan je sa najvećim mirnodopskim odlikovanjem, počasnom, svilenom zastavom *Merito Navali*, priznanjem koje je u čast svog podviga dobio u Austriji jedino Ivo Vizin, od njenog ustanovljenja 16.IV1852. do propasti Austrije 1918. godine.

Dvije posljednje Lipovčeve teme vezane su za istorijska zbivanja u Boki Kotorskoj u toku I i II Svjetskog rata. Prikazao je austrijski ratni admiralski brod **Sankt Georg** na kome je prvog februara izbila pobuna mornara kao revolt protiv rata i loših uslova života na austrijskim ratnim plovnim jedinicama. **Sant Georg**, kao simbol revolucionarnih stremljenja okružen je visokim planinama koje još više snaže duh otpora prema nepravdi i ugnjetavanju. Razarač **Zagreb** miniran i potopljen od strane poručnika bojnog broda **Milana Spasića** i **Sergeja Mašere**, koji su zajedno sa brodom našli smrt u Tivatskom zalivu, kako brod ne bi pao u ruke neprijatelju, odnosno Njemcima, prikazan je u momentu potresnih slika snažne eksplozije broda.

Dva bronzana leptira Vaska Lipovca iz starog hotela Fjord

Jedna od najtoplijih Lipovčevih cjelina, po mom mišljenju, su vrata crkve *Svete Marije od Rijeke*, u narodu poznatije kao crkva *Blažene Ozane*. Zalaganjem pokojnog **don Branka Sbutege** Kotor je dobio jednu izuzetnu likovnu cjelinu, pored koje prolazimo svakodnevno, posmatramo je i nikad ne ostajemo ravnodušni. Dvadeset i četiri metope sa temama iz života *Blažene Ozane* zapravo su jedna intimna, lirski

priča o životu crnogorske pastirice koja dolaskom u Kotor postaje dominikanska opatica, prolazeći dug put samoodricanja i samomučenništva sve do svog posvećenja, koje je i pored izrazitog poštovanja ove srednjovjekovne svetiteljke, došlo poslije 372 godine, dakle tek 1927. godine. Stado koje je čuvala u rodnom selu, vizija razapetog Hrista, skromna koliba u kojoj je provela dane svog ranog djetinjstva dokaz su činjenice da Vasko Lipovac nije samo izvanredan u prikazu urbane sredine već istom umjetničkom izražajnošću zna prikazati stado ovaca mlade pastirice, krševito seosko okruženje i toplinu skromne, crnogorske prizemne kuće. Dalje se nižu scene razgovora sa majkom koja, iskreno, iako naivno, skromnoj pastirici uliva prve ideje pobožnosti. Dolazak u Kotor mlade crnogorske pastirice u pratnji majke, umjetnik je pokazao na najjednostavniji način, prikazom sjevernih gradskih vrata, kroz koja je u grad po prvi put ušla, skromna seoska djevojčica, a postala je jedna od najvećih ličnosti duhovnog života srednjovjekovnog Kotora i prva južnoslovenska katolička svetica. Dolazak na služenje kod uglednog Kotoranina, sudije **Aleksandra Buće**, u čijem se domu njegovala dominikanska duhovnost vezana je i za scenu sa cvijećem u njedrima u koje se pretvorila hrana koju je, još kao mlada služavka sakrila, kako bi pomogla kotorsku sirotinju.

lako vrijedna i odana svojim gospodarima, izrazito cijenjena u ovom viskom rodu, naročito zbog skromnosti i pobožnosti, pa čak i poznavanja složenih teoloških tema, koje je crpila poznanstvom sa uglednim redovnicima dominikanskog reda, braćom njenog gazde Aleksandra, fra Vincencijem i fra **Dominkom Buća** težeći svom uzvišenom cilju, poslije sedam godina službovanja napušta njihov dom. Iz uglednog doma Buća, *Blažena Ozana* prelazi u isposničku ćeliju gdje najprije pri samostanu, danas nestalog *Sv. Bartolomeja*, kasnije u malenoj isposnici pri crkvi *Sv. Pavla* provodi od svoje dvadeset prve godine života isposnički život kao jedna od *virgines muratae* (*zazaidane djevice*) što u ono vrijeme nije bila rijetka pojava. Provedeći život u molitvama, strogom postu, mučila je svoje tijelo i dušu ne bi li se što više približila Hristovim mukama i nastavljanjem njegovih muka pomogla u spasenju napaćenih duša svojih sugrađana i spasenju grada Kotora, koji je u vrijeme života *Blažene Ozane* bio izložen brojnim neprilikama. Na tri metope prikazane su scene sa *Blaženom Ozanom* koja dijeli savjete i molitvama pomaže Kotoranima prilikom Barbarosine opsade. Posljednje scene su njeno upokojenje, sahrana i posvećenje prilikom kojeg se tijelo kotorske svete iznosi iz crkve *Blažene Ozane* u pratnji najviših duhovnih lica dominikanskog reda i građana Kotora. Romanička crkva dobila je vrata, koja se iako izrađena savremenim likovnim jezikom i tehnikom, voluminoznošću i uproščenošću u prikazu likova savršeno uklapaju u njenu romaničku strukturu. Ne bih pretjerala ako kažem da su ova vrata, iako novog datuma dominantna i da donekle zasjenjuju fasadu crkve, privlače nam pažnju kao prozor kroz koji fascinirani posmatramo prošlost, dok lijevo na oltaru u crkvi počiva neraspadnuto tijelo *Blažene Ozane* koja nas duhovno krijepi.

Posljednje skulptorsko ostvarenje Vaska Lipovca sa područja Boke Kotorske je drvena skulptura *Svetog Dujma* iz istoimene, godina restaurisane crkve u Škaljarima. Iako, posmatrano sa strane likovne izražajnosti, skulptura *Svetog Dujma* podsjeća na figure friza kotorskog ciborijuma, djela zrele romanike i već prepoznatljive gotike, za razliku od skraćenih, zbijenih, figura

kotorskog ciborijuma, odjeven u biskupski ornat sa pozlaćenim biskupskim štapom u desnoj i modelom Splita u lijevoj ruci, svetac je dobio nešto svečaniji i elegantniji izraz. Prepoznatljiv oval lica sa velikim, začuđenim očima, na Lipovčevim djelima, često depersonalizovan, u liku ovog svetitelja nešto je više srodan pravom portretu gdje velike, ljubopitljive oči sveca odišu i ozbiljnošću i brigom za svoj grad. Svečanom izgledu *Svetog Dujme* doprinosi polukružni svod pod kojim je postavljena svetačka figura na mermernom postolju, nalik nišama u kojima su smještene figure svetaca po brojnim crkvama Boke Kotorske. Skulptura *Svetog Dujma* srodna je, po tehnici i načinu izrade, *Raspeću* koje je krasilo južni dio crkve *Blažene Ozane*.

Svi ovi reljefi, istrgnuti detalji iz kotorske prošlosti govore u prilog Lipovčevog izvanrednog poznavanja istorije rodnog

Kotora. Za njega se može reći da je bokeljsku prošlost doživio na poseban način, upio je u svaku poru svog unutrašnjeg bića, saživio se sa njom, proživio svaku njenu ranu i suzu, odbolovao sve potresno, ali i asimilirao svu njenu radost, vedrinu i nadahnutost. Nevjerovatno je to koliko je Vasko Lipovac energije utrošio na svaki lik, bilo da se radi o reljefu, skulpturi ili slici, koliko snage izbija iz svake prikazane ličnosti u koju je on utkao sebe samog. Zato su njegova djela ozbiljna, istinska, ali i vedra, sentimentalna, nekada do djetinjeg naivna, ali uvijek originalna. Ona su ono što je bio Vasko Lipovac - jedan i neponovljivi.

Ono što karakteriše Lipovčev slikarski opus očitava se i na njegovim slikama. To su geometrijski oblici intimni i zaobljeni, a shodno tome da su glačani metal i kamena plastika samo odraz svjetla i sijenke kod njegovo slikarskog opusa takođe prevladava monohromnost, ali su boje izrazito žive i tople. Lipovac se tokom čitavog umjetničkog rada usavršavao i mijenjao, bilo da je riječ o motivu ili tehnici, ali se nikad nije korjenito transformisao, uslijed čega od samog početka njegovog stvaranja prepoznamo jedinstvenog, samosvojnog Lipovca. Od apstraktne modelacije sa početka njegovog stvaralaštva prelazi na figurativno slikarstvo da bi ono postalo okosnica čitavog njegovog slikarskog opusa. Figuralno u njegovim djelima, nekada izgledom veoma naivno plod je duboke promišljenosti pa čak i onda kada su u pitanju teme iz običnog života, u njima nalazimo iskru sakralnog koja se ogleda u strogom postavljanju motiva, naročito figura.

Slikarski opus Vaska Lipovca veoma je raznovrstan. On je isticao da ja uvijek težio da izrazi mnogo toga idejno i tehnički, ali su te ideje koje su se rojile u njegovoj glavi ovaploćene, ipak, jednim čistim, zdravim, raspjevanim, koloristički svijetlim likovnim jezikom, gdje i pored korišćenja više simbola, uvijek imamo iskristalisana dva ili tri simbola koja čine sliku suštinskom, jedinstvenom i čistom. Za svaku sliku najbitniji elementi su njena forma i boja. Ljepota slike ogleda se u čistoti boje, što je ona čistija to je slika ljepša i toplija. Istražujući i težeći novom Lipovac je bio veoma svestran po pitanju slikarskih tehnika.

Bavio se crtežom, akvarelom, grafikom, slikama na platnu i drvetu, kombinacijom

reljefne skulpture bojenog drveta i slikane pozadine. Kao izraziti humanista Vasko Lipovac u čovjeku vidi centar svog interesovanja. Čovjek pojedinac i međuljudski odnosi, mediteranska atmosfera i duh rodne Boke, kasnije Dalmatinske obale polazna su osnova za građenje čudnog svijeta, kapetana, mornara, sinjorina, dragana koje čekaju voljene iz dalekog svijeta, udovica, biskupa, notara. Lipovac izrazito voli prikaze brodova od živopisnih jedrenjaka do vapura, omanjih barki i stilizovanih plovni objekata, a jednako su mu dragi ostali motivi vezani za more, more i ribari, mandrač i uvale, ostrva, plime i osjeke, bure i oluje. Skupina sportista, plivača, dizača tegova, vaterpolista, biciklista karakteriše izrazito bogatstvo asocijacija. U svom erotskom ciklusu Lipovac se bavi odnosom...

Skulptura *Sv. Dujma* u istoimenoj crkvi u Škaljarima, *Hristovo Raspeće sa Bogorodicom i Marijom Magdalenom* u Bogorodičnom hramu na Prčanju i *Raspele* u crkvi *Bl. Ozane*

(**nastavak sa prethodne strane**) ...žene i muškarca, ljubavljvu, erotikom, romantikom, ali i rapsudnim noćnim životom.

Za Bogorodičin hram u Prčanju izradio je po porudžbi, fresku *Hristovog Raspeća sa Bogorodicom i Marijom Magdalenom* i monumentalni triptih *Notar*, koji se nalazi u prizemnoj izložbenoj sali Istorijskog arhiva. Don Niko Luković, kao veliki ljubitelj umjetničkog stvaranja, napravio je po svom izboru, naručujući od velikih likovnih stvaralaca svog vremena, jednu od najljepših savremenih, umjetničkih galerija koja krasí unutrašnjost, takođe, jednog od najljepših bokeljskih hramova, Bogorodičinog hrama na Prčanju. Za mladog Vaska Lipovca koji je na taj način, već kao student, ušao među djela velikana svog vremena to je bio veliki izazov, velika odgovornost, iznad svega velika čast. Izložena na zidu pored desnog oltara, odmah do Milunovićeve *Blažene Ozane*, toplinom, čistotom boja, sažimanjem lika i tijela u geometrijske forme, već jasno ukazuje na njegov kasniji stil i način rada, a intimnošću i jednostavnošću približio se Milunovićevoj svetici. Ovo ne čudi ako se zna da se Lipovac već od ranog djetinjstva napajao ljepotom Milunovićevih slika od kojih su neke krasile njihov dom u Škaljarima.

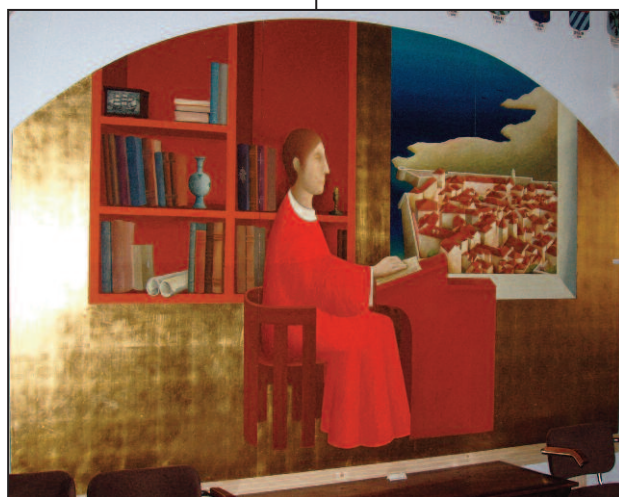
Najmonumentalnije slikarsko djelo Vaska Lipovca na području Kotora je triptih *Notar*, ulje na platnu sa pozlatom 330x230 cm, izrađen kao ukras enterijera Istorijskog arhiva neposredno poslije njegovog preseljenja u Stari grad, za potrebe novoadaptirane zgrade Arhiva preko puta katedrale *Svetog Tripuna* 21. novembra 1988. godine. Centralni lik triptiha je kotorski *Notar* prikazan u profilu, sjedeći pri radu, odjeven u crvenu, bogato nabranu tuniku, zamišljen, iz jednog sasvim neobično postavljenog enterijera koji se otvorenošću uklapa u spoljni prostor, brižnim pogledom posmatra grad. Voluminozna figura, shodno ogromnim dimenzijama slike i njegovog slikarskog manira ne predstavlja novinu, ali je lice krupnih crta rađeno nejasno, zamagljeno, isto kao i kosa portreta, čime je Lipovac naglasio trajanje ne jednog, određenog notara već važnosti ove profesije čije vjekovno trajanje predstavlja u pisanoj formi kontinuitet života jednog teritorijalno malog, ali istorijski posmatrano velikog grada. Djelatnost institucije notara, njeno trajanje iskazano je i jednom veličanstvenom panoramom grada koga notar posmatra sjedeći za svojim pisačim stolom, sliku grada koja je zastavljena u vremenu. Zapravo ova tišina i ljepota krovova i gradskih tornjeva, naznaka je prošlosti, zaledena slika grada prikaz sadašnjosti, a jedna izolovana, tiha atmosfera bez događanja, sa reljefom obale i otvorenim morem, naznaka budućnosti. Sa lijeve strane Notara prikazana je bogata biblioteka sa atributima njegove profesije, brojnim knjigama uvezanim u kožne bogato ukrašene korice, različito postavljenim, svitcima, ugašenom svijećom pri dogorjevanju, malom slikom jedrenjaka u jednoj od polica, starinskom vazom. Ono što što najviše fascinira na slici je njena ravna stakleno sjajna površina na kojoj se posmatrač može ogledati. Koristeći pozlatu na ovom monumentalnom djelu kao i na brojnim djelima religioznog sadržaja, na pomenutim slikama, iako zaodjenu-

tim modernim duhom i izrazom, nastavlja slavnu tradiciju kotorskih ikonopisaca.

Njegovi rani radovi težeći nesvakidašnjem i suštinskom više su apstraktni što je u kasnijem radu prevazišao. Serigrafije jedrenjaka i modre ribe, bojani motivi, su grafički prikaz geometrijski savršenog jedrenjaka i ribe gdje ilustrativno dominira savršeno tirkizno plavetnilo. Tre sorele, tri su geometrijski savršena piramidalna završetka u čijem podnožju trupci sa oblim glavama na najapstraktniji i najusloženiji način apstrahuju tri sestre. Kasnije se Lipovac vraća figuri, jer vremenom shvata da ja likovno najtopliji u prikazu konkretnih, pa ipak na svoj način uprošćenih i idealizovanih predmeta i ljudi. Jedna njegova slika jedrenjaka koji okružuju centralni motiv, nalik je na žitije svetaca jer je svaki jedrenjak koji čini okvir centralnom motivu, različito, gotovo ikonografski obrađen. Grafika sa koloristički snažno obojenim Bokeljskim mornarom posred glavnog gradskog trga budi nostalgiju i razmišljanje o usamljenosti na pučini, pa i o jednom sasvim novom pristupu mornarskom životu. Ona je radosno viđenje čovjeka vezanog za more i kotorsku pjacu. Brojni susreti muškaraca i žena pod nebeskim plavetnilom, igre i kupači, topli prikazi iz običnog života vraćaju nas u humaniji svijet.

Lipovac je dosta često radio religiozne motive. Kod mene je probudilo nevjerovatnu toplinu jedno njegovo rano platno, studentski rad, kubistički i zlomljeno, a ipak blago lice Bogorodice koja u naručju drži malog Hrista. Platno se nalazi u vlasništvu **Vesne Lipovac Radulović**, profesora romanistike, sestre Vaska Lipovca koja je objavila dvije dragocjene knjige iz oblasti lingvistike. U njenoj porodičnoj kući u Dobroti čuva se jedna mala, veoma intimna slika sa prikazom *Tajne večere* gdje je Vasko Lipovac u malom formatu izrazio ovaj svečani subonosni biblijski čin. Njegov razapeti Hrist, sveden geometrijski bez suvišnih detalja, rađen u reljefu na zagasito plavoj pozadini, jednako nas gane u svojoj jednostavnosti i čistoti forme, kao i postradali Hrist anatomski savršeno prikazanog tijela u grču i ranama kotorskih gotičara. Za razliku od njega malo, gotičko raspeće kao da je plod pomenute gotičke tradicije.

Duša umjetnika ogleda se u njegovim djelima, topla, iskrena, humana, znatiželjna, inventivna i skromna. Ponekad pomislim da je Lipovac u liku usamljenog mornara pred lađom ili na pjaci vidio sebe u svim mjenama svog ličnog i umjetničkog raspoloženja. Vasko Lipovac bio je čovjek ogromnog radnog potencijala. Skrhan bolešću pred sam kraj života, za samo tri mjeseca, naslikao je blizu 270 ilustracija, a njegov posljednji umjetnički rad naslikao je 30. juna. Dakle, ni bolest nije prekinula njegovu stvaralačku energiju. Nju je spriječila jedino smrt. Vasko Lipovac nije umro, on nas posmatra sa svakog svog reljefa, skulpture i slike, prati i podučava da život treba voljeti, poštovati sa istom onom snagom i vedrinom koju je velikim ljudskim i stvaralačkim entuzijazmom pokazao na svojim djelima. Hvala na pažnji.

Triptih Notar koji je Vaska Lipovca uradio 1988. godine kao ukras za zgradu Istorijskog arhiva u Starom gradu

ISPRED TIVATSKE ZBIRKE POMORSKOG NASLJEĐA ZA JAVNE POSJETE OTOVREN PONOS JUGOSLOVENSKE RATNE MORNARICE

Podmornice Heroj i Una na platou ispred Zbirke pomorskog nasljeđa u Tivtu

Fotografija: D. Brdar

Na platou ispred tivatske muzejske Zbirke pomorskog nasljeđa 3. jula je za javne posjete otvorena rekonstruirana velika električna dizel podmornica **Heroj P-821**, ponos nekadašnje jugoslovenske Ratne Mornarice. Na prigodnoj svečanosti organizovanoj tim povodom, vrpcom ispred ulaza u podmornicu presjekli su **Piter Mank**, većinski investitor turističko-marinskog kompleksa **Porto Montenegro** čiji je sastavni dio i Zbirka pomorskog nasljeđa, i prvi komandant tog polovila **Tomislav Drašković**. Pored gospode Manka i Draškovića, na svečanosti su još govorili: **Darko Vuković**, komandant Mornarice Crne Gore kapetan bojnog broda, **Krsto Bošković**, potpredsjednik opštine Tivat, **Oliver Korlet**, direktor marine Porto Montenegro, te **Rajko Bulatović**, posljednji komandant podmorničarske flote.

Inicijativa za rekonstrukciju plovila, koja je trajala više mjeseci, bila je nevladina organizacija **Podmorničar** iz Tivta. Sama ideja da se na platou Zbirke pomorskog nasljeđa u bivšem tivatskom **Arsenalu** potekla je pak od našeg Pomorskog muzeja još u vrijeme kada je ta zbirka formirana.

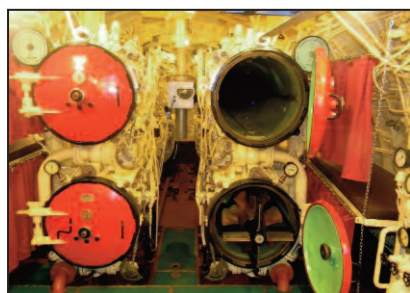
Potpunom rekonstrukcijom podmornica je dovedena u autentično stanje. U prednjem dijelu čvrstog trupa podmornice debelom 28 milimetara izrezan otvor za ulaz posjetilaca u njenu

skučenu i raznovrsnim uređajima i opremom nabijenu unutrašnjost – od komandantove kabine, torpednih cijevi kalibra 533 mm na pramcu, radio stanice i borbene stanice, elektromotornog prostora prema krmi gdje je smješten glavni električni pogonski motor *Heroja* – a u zadnjem dijelu izrezan je otvor za izlaz.

Prošlo je 46 godina, starili smo zajedno i plovili različitim kursovima. Nakon toliko godina ova podmornica danas kao dotjerana operka pjevačica koja je ispjevala sav operski repertar, a ja kao njen stari dirigent stojimo pred vama. Heroj je izvršavao svoje namjenske mirnodopske zadatke, a ja sam kao njegov prvi probni komandant gradio karijeru, rekao je na svečanosti prvi komandant Heroja Tomislav Drašković koji je prije pola vijeka obavio probnu vožnju.

Potpredsjednik opštine Tivat, **Krsto Bošković** istakao da dvije podmornice – muzejski eksponati doprinose turističkoj atraktivnosti tog grada koji se polako ali sigurno profilise u prepoznatu svjetsku turističku i nautičku destinaciju.

Komandant Mornarice Crne Gore kapetan bojnog broda **Darko Vuković** istako je da je ovaj zajednički projekat od velikog značaja za Crnu Goru, a Zbirka pomorskog nasljeđa je pravo mjesto za njegovu realizaciju. **(Nastavak na strani 12)**

Fotografije: D. Brdar

Tomislav Drašković govori na svečanosti otvaranja; Zajedno sa Piterom Mankom presijeca crvenu vrpcu; Drašković, Rajko Bulatović, Mank i Oliver Korlet razgledaju unutrašnjost podmornice; Kormilar Heroja Ismet Seferović na bivšem radnom mjestu; Torpedne cijevi i ležajevi za posadu; Posjetiteljke u podmornici; Mr Mileva Pejaković Vujošević sa gospodinom Mankom koji nije propustio da obiđe najnepristupačnije dijelove podmornice

(nastavak sa strane 11)... Velika podmornica 821 i mala diverzantska podmornica strpljivo su decenijama čekale i dočekale svoju novu misiju. Neka dugo pričaju svoju priču i neka su im posade svakog dana brojnije, poručio je on.

Direktor marine Porto Montenegro **Oliver Korlet** je naglasio da je Porto Montenegro veoma počastvovan što je u njemu izložen dio pomorske tradicije Crne Gore.

Hvala svima koji su doprinijeli da ova podmornica bude izložena u okviru Zbirke pomorskog nasljeđa, prije svega Ministarstvu odbrane koje je dozvolilo da podmornicu dovedemo ovdje, naglasio je Korlet.

Prije nego što će presjeći crvenu vrpцу, čime je označen novi život podmornice *Heroj*, kanadski milijarder Piter Mank, koji je sagradio Porto Montenegro, naglasio je da je stigao u Crnu Goru i Tivat s namjerom da od marine, koja je okosnica nautičko-turističkog centra, stvori humanu zajednicu. Tako su, danas, u marini usidrene skupocjene jahte svjetskog džet seta, a na drugoj strani u Zbirci pomorskog nasljeđa su eksponati koji govore o pomorskoj tradiciji Boke Kotorske.

Pored podmornice *Heroj* na platou ispred Zbirke pomorskog nasljeđa i posjetiocima je takođe postala dostupna i mala, tzv. diverzantska podmornica **P-912 Una**.

PODMORNICA HEROJ

Heroj prilikom svečanog porinuća (gore) i negdje na moru (dolje)

Podmornica **Heroj P-82** porinuta je 21. avgusta 1967. godine u Brodogradilištu specijalnih objekata u Splitu kada joj je tadašnji komandant JRM, admiral **Mate Jerković** dao ime. Upravo ta podmornica je bila prva u seriji od tri takve koje su izgrađene po projektu inženjera **Žarka Alujevića – Feđe** i Brodarskog instituta iz Zagreba. Duga je 50,4 m, široka 4,7 m i visoka 9,75 m. Njen površinski deplasman je 614 t, a podvodni 705 t. Pod vodom razvija brzinu do 16,3 čv. a na površini do 9,8 čv. Doplov joj je 4.100 nm (10 čv. u podvodnoj plovidbi), a dubina zarona 210 m. Naoružana je sa četiri torpedne cijevi od 533 mm. Zvanično je uvrštena u Flotnu listu JRM na svečanosti 10. septembra 1968. godine. U skoro 23 godine aktivne službe prije nego što je zauvijek izvučena iz mora na obalu 1991. godine u Tivtu, podmornica *Heroj* je imala ukupno 726 plovidbenih dana, čak 910 ronjenja i prešla je ukupno 46.659 nautičkih milja, što je ekvivalent plovidbi dva puta oko zemaljske kugle. Podmornicu je 16. januara 1991. godine u Tivat u *Arsenal*, doveo njen posljednji operativni komandant, poručnik bojnog broda **Stjepan Vrančić** i od tada ova podmornica više nikada nije ponovno zaplovila.

Pomorstvo u KOTORU danas

U julu su u Luku Kotor dolazili slijedeći kruzeri: **Armonia MSC** (4, 11, 18. i 25), **Artemis** (18. i 29), **Athena** (1. i 1. i 21), **Costa Classica** (11, 18. i 25), **Equinox** (10. i 23), **Golden Iris** (15), **Harmony G** (2), **La Belle de l'Adriatique** (3, 10, 17, 24. i 31), **L'Austral** (2), **Kruna Mora** (1, 8, 22. i 29), **Main Schiff 2** (3, 17. i 31), **Nieuw Amsterdam** (17), **Pan Orama** (2, 9, 16, 23. i 30), **Pacific Princess** (5), **Riviera** (9. i 17), **Royal Clipper** (7. 19. i 28), **Sea Dream I** (13, 24. i 30), **Sea Dream II** (21), **Seabourn Spirit** (19. i 28. jun), **Seabourn Odyssey** (15), **Silhouette** (1. i 28), **Silver Spirit** (15. i 30), **Silver Wind** (22), **Splendour of the Seas** (14), **Star Clipper** (5. i 14), **Thomson Majesty** (4. i 18), **Zenith** (19. i 25).

Fotografije: I. Brdar

Star Clipper 14. jula usidren naspram Dobrote dok je u Luci na vezu bio Splendour of the Seas